

важно, необдумано їх витратити. Синонімічний ряд зі значенням «легковажно витратити гроші» утворюють 4 ФО: **сипати грішми (грошима, червінцями і т. ін.); викидати / викинути на вітер; кидати (пускати і т. ін.) / кинути (пустити і т. ін.) на вітер, зі сл. гроші, карбованці, заробіток, майно і т. ін.; розкидатися грошима (грішми, грошами).**

Звертаємо увагу на варіації в лексичному наповненні ФО. Дієслівні компоненти **сипати, викидати, розкидати, пустити** актуалізують уявлення про легковажне витрачання чималих сум, асоціації з якими мотивовані словами-компонентами **грішми / грошима, червінцями, катеринками: [Палажка:] Ой, кажуть, так катеринками і сипле! Химка: Якими катеринками? (Панас Мирний) [9, с. 647]; Як розпорядитися грошима? Легко їх розтринькати, викинути на вітер [12, кн.1, с. 91].** Зауважимо, що збільшення кількості усвідомлюється через форму множини слів-компонентів, що позначають гроші. При цьому сучасний молодий мовець навряд чи зможе уявити кількісний еквівалент номенів **червінці, катеринки** без тлумачного словника, адже **червінець** – «1. іст. Загальна назва іноземних золотих монет, що були в обігу в допетровській Росії. 2. іст. Грошовий кредитний білет вартістю десять карбованців, що був в обігу в СРСР з 1922 р. по 1947 р.» [1, с. 1597]; **катеринка** – «2. У дореволюційній Росії – кредитний білет вартістю сто карбованців із зображенням Катерини II» [1, с. 529].

Отже, здійснений аналіз ФО з компонентом назвою грошових одиниць дозволяє стверджувати, що фразеологізми віддзеркалюють колективні знання українців про стан заможності / бідності. У названих ФО зберігається цікава лінгвокультурологічна інформація, що стосується певного соціального стану українців й пов'язується: зі збагаченням нечесним шляхом, легковажним витрачанням коштів; збагаченням без великих зусиль; з нечесно заробленими грошима та ін. Фразеологізми, у лексичному наповненні яких наявне стрижневе слово-компонент назва грошової одиниці **копійка**, вказують на відсутність грошей, сигналізують про стан бідності або називають середній рівень життя, оскільки в українській культурі **копійка** є еталом мінімального грошового забезпечення.

У цілісному значенні ФО певним чином реалізовані семи «збагачуватися, багатіти», «хто-небудь багатий, має гроші» мотивовані насамперед словами-компонентами **карбованець, мільйони, сума, гроші**, що формують уявлення українців про необхідні засоби для життя, багатство, заможність.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [укл. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник / [В. В. Жайворонок]. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
3. Левченко О. П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект : монограф. / О. П. Левченко. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 352 с.
4. Скоробагатко Н.О. Символічність фразеологізмів як фразеотворчий чинник / Н. О. Скоробагатко // Лінгвістичні студії : зб. наук. пр. – Вип. 16. – Донецьк : ДонНУ, 2008. – С. 188–193.
5. Телия В. Н. Первоочередные задачи и методологические проблемы исследования фразеологического состава языка в контексте культуры / В. Н. Телия // Фразеология в контексте культуры. – М.: «Языки русской культуры», 1999. – С. 13–24.
6. Україна в словах : Мовознавчий словн.-довідн. : [навч. посіб. для учнів загальноосвіт. шкіл, ліцеїв, гімназій, студ., усіх, хто вивчає укр. мову] / [упоряд. Н. Данилюк]. – К. : ВЦ «Просвіта», 2004. – 704 с.

Лексикографічні джерела:

7. Словарь украинского языка / [ред. Б.Д. Гринченко]: [у 4-х т.]. – К. – Т.4. Р-Я. – 1909. – 564 с.
8. Словник української мови : [у 11 т.] – К. : Наук. думка. Т.4. І-М. – 1973. – 840 с.
9. Словник фразеологізмів української мови / [укл. В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. В. Дятчук та ін.]. – К. : Наук. думка, 2008. – 1104 с.
10. Фразеологічний словник української мови: [у 2-х т.] / [уклад. Г.М. Удовиченко]. – К. : Вища шк., 1984. – Т.1. – 304 с.; Т. 2. – 384 с.
11. Фразеологічний словник східнолобанських і степових говірок Донбасу: 6019 фразеологізмів / [В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко]. – [5-те вид., перероб. й доп.] – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 384 с.
12. Фразеологічний словник української мови: [у 2-х кн.] / [укл. В. М. Білоноженко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк та ін.] – Кн. 1–2. – К. : Наук. думка, 1993. – 984 с.
13. Фразеологічний словник української мови: Близько 2500 виразів / [В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко]. – К. : Освіта, 1998. – 226 с.

УДК 111+81'373.422+61

К. Г. Коваленко, М. П. Мелащенко,

Вищий державний навчальний заклад України «Українська медична стоматологічна академія», м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ АНТОНІМІВ У СУБМОВІ МЕДИЦИНИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті досліджено й проаналізовано особливості антонімів у субмові медицини англійської мови. Визначено й проаналізовано антонімічні пари в медичній термінології різних галузей.

Ключові слова: антоніми, антонімічні пари, типи антонімів, субмова медицини.

В статье рассмотрены особенности антонимов в субъязыке медицины современного английского языка. Определены и проанализированы антонимические пары в медицинской терминологии разных отраслей.

Ключевые слова: антонимы, антонимические пары, типы антонимов, субъязык медицины.

This article is devoted to peculiarities of antonyms in medical sublanguage of English. Antonymic pairs in medical terminology of different fields are determined and analyzed. Types of antonyms are studied and analyzed. Much attention is paid to antonyms of medical terminology.

Key words: antonyms, antonymic pairs, types of antonyms, medical sublanguage.

На сьогодні залишається актуальним питання лексико-семантичної організації галузевих терміносистем та їх упорядкування. При цьому також значного значення набуває явище антонімії, оскільки антоніми визначаються «однією з найважливіших категорій системної організації термінології» [1].

Антонімія є відображенням протилежності, контрастності понять. Слова, які пов'язані відношеннями протилежності та виражають її своїм значенням утворюють у словниковому складі мови – власну мікросистему. Ці слова в лінгвістиці

називають антонімами. Антоніми це слова переважно однієї частини мови, а також стійкі вирази чи словосполучення, які різняться між собою лексичним, граматичним й семантичним протилежним значенням. Отже, антонімію варто розглядати як семантичну протилежність, протиставлення слів та інших мовних одиниць.

У медичній термінології англійської мови антонімія це постійний принцип найменування понять із протилежним значенням: *health – illness* (malady, sickness); *beneficial – harmful* (unfavorable); *obesity – leanness* (fitness, slimness).

Метою даної розвідки є дослідити та визначити поняття, структуру й типи термінів антонімів у медичній термінології англійської мови. Варто зазначити, що антонімія є більш вживаним явищем для термінів, ніж для загальноновживаних слів. Досліджуючи поняття антонімів, варто звернути увагу на широке й неоднорідне уживання термінів як «антонімічні пари», «антонімічні терміни», «антонімічний ряд».

Антонімічні відношення можуть бути лексико-семантичні, граматичні, функціональні. Лексико-семантичні відношення представляють найбільшу групу, вони детермінують семантичну спільність, яка виявляється в тому, що антоніми виражають одне й те саме родове поняття, характеризують явище одного плану, тобто мають архісему, або «спільну сему», визначають наявність протилежної семантики. Для називання сем, які взаємно передбачають і взаємно виключають одна одну, надаючи відношенням між словами антонімічного характеру, уживається термін «контрарні семи».

Наступним видом є граматичні антонімічні відношення, які детермінують повний або частковий збіг валентності слів-антонімів, тобто їх здатність уживатися в однаковому й аналогічному контекстуальному оточенні, що впливає з критерію семантичної спільності – характеристики явища одного плану, наприклад: *healthy lifestyle – unhealthy lifestyle, to come early – to come late*. Відсутність в антонімів здатності сполучатися з одними й тими ж лексемами може бути викликана різними причинами а саме: зв'язками і відношеннями, які встановлюються між предметами та явищами реальної дійсності, можливістю вживання сполучуваних слів у прямому чи переносному значеннях, багатозначністю антонімів тощо; утворення словотвірних гнізд, наприклад: *sick – sickness – sickly; bad – badness – badly; cheerful – cheerfulness – cheerfully*. Наступним видом антонімічних відношень є функціональні або стилістичні пари антонімів [1; 2]. Функціональні антоніми переважно визначають стилістичну забарвленість того чи іншого слова: *common – rare, clever – stupid, healthy – diseased*.

Варто зазначити, що дане дослідження виявило основні чотири групи антонімів такі як контрарні, комплементарні, контрадикторні та векторні.

Контрарні антоніми виражають якісну протилежність й утворюють градуальні опозиції. Наприклад: *young man (male) – middle aged man – elderly man – old man (male); simple operation – uncompounded operation; difficult operation – complicated operation – serious operation; expensive drugs – not cheap drugs – cheap drugs*.

Наступним видом є комплементарні антоніми, які доповнюють один одного до родового і є граничними за своїм характером. Заперечення одного з них дає значення іншого: *inferior – superior, maximum – minimum, dead – alive, slim – fat*.

Третю групу антонімів представляють контрадикторні антоніми, які утворюються за допомогою заперечного префікса: *expensive – inexpensive (not cheap), healthy – unhealthy (not healthy), appear – disappear, balanced diet – disbalanced diet, ability – disability, conscious – unconscious, patient – inpatient*.

Останню групу антонімів утворюють векторні, які детермінують протилежну спрямованість дій, ознак, властивостей: *dangerous – safe, increase – decrease, to start operation – to finish operation, inhale – exhale*.

Антоніми можна також розподілити за їхнім семантичним значенням:

- 1) оцінка фізичних якостей, властивості і стану, форми, розміру, кольору: *left – right, white – black, high – low, big – small*;
- 2) оцінка кількості, порядку, час, події, вчинки: *future – past, permanent – temporary*;
- 3) оцінка природних явищ, погодних умов: *summer – winter, night – day, melt – freeze*;
- 4) оцінка зовнішності, фізичних даних людини: *weak – strong, healthy – diseased, straight – crooked, weak – strong*;
- 5) оцінка характеру та поведінки людини: *moral – immoral; cruel – kind*;
- 6) психологічна характеристика людини: *success – failure; happiness – unhappiness; gloomy – cheerful*;
- 7) оцінка інтелектуальних якостей: *clever – silly; smart – stupid*;
- 8) оцінка соціальних явищ: *the rich – the poor; married – single; development – decay*.

Варто відзначити, що поняття симетрії й асиметрії також є присутнім й в антонімії. У даному дослідженні автори фокусують увагу на вивчення феномена антонімії через призму поняття симетрії й асиметрії. Поняття симетричності і точності антонімів не є ідентичними й тотожним [2; 3]. Наприклад, у парах точних афіксальних антонімів типу: *fortune – misfortune, just – unjust, streets – distress, comfort – discomfort, repair – disrepair*. У даному випадку у антонімічних пар є морфемна асиметрія. Досліджуваний корпус матеріалу дає можливість авторам виділити такі типи асиметрії:

Морфемна (структурна) асиметрія антонімів. До цього типу асиметрії відносяться:

– всі афіксальні антоніми, що відрізняються наявністю і відсутністю негативного суфікса. Негативний (заперечний) суфікс визначає морфемну асиметрію. Наприклад, до таких антонімічних пар належать: *wise – unwise, clean – unclean; graceful – ungraceful; treated – untreated, wholesome – unwholesome, advantageous – disadvantageous, pure – impure (contaminated), obedience – disobedience, righteousness – unrighteousness* тощо.

– кореневі антоніми, як точні, так і неточні. У таких випадках в антонімічній парі в одному з антонімів спостерігається наявність суфікса (–ness, –ous, –ful тощо) чи іншої службової морфеми, якої немає в іншому антонімі антонімічної пари. Наприклад, у парі неточних контекстуальних антонімів *knowledge – foolishness*. Слово *foolishness* має суфікс –ness, якого немає в прикметника *knowledge*; у парі точних антонімів *straight – crooked*, прикметник *crooked* має закінчення –ed, якого немає у прикметника *straight, health – illness, unwellness, weakness*.

Наступним видом асиметрії антонімів є граматична асиметрія. До цього типу асиметрії належать пари антонімів, що складаються зі слів різних частин мови. Найбільш частотним у цьому типі асиметрії є вживання:

– субстантивованого прикметника з конструкцією «прикметник + іменник». Наприклад: *the medicinal herbs – harmless herbs, beneficial herbs*.

До типу логічної асиметрії належать такі види пар антонімів:

– пари антонімів, протиставлення в яких відбувається під час логічного порівняння;

– квазіантоніми, контекстуальні антоніми. Контекстуальні антоніми представляють найбільшу групу асиметричних антонімічних пар. Варто зазначити, що досліджуючи квазіантоніми і контекстуальні антоніми досить важко й суперечливо визначити антонімічну пару, оскільки майже неможливо довести, які слова протиставлені за змістом, а які – ні. У даному дослідженні ми визначаємо, що антонімічною парою є слова або група слів, які, окрім певного протиставлення значення також можуть вживатися у стилістичних прийомах контрасту. Також тут йдеться й про прийом контрасту [2]. Наприклад, у реченні: *Most obese people are in denial about their weight, refusing to believe they are «obese» or even «very*

overweight», new research has found. У даному реченні слово «obese» протиставляється імпліцитно іншому за значенням й стилістичному забарвленню слову *slim, fit*. He got a number of injuries in the car accident, including a broken arm and leg. (He would not get injuries if he was more careful). Слово *injury* імпліцитно протиставляється *protection, benefit, cure*. I injured my leg in a car accident (I protected (cared for) my leg but car accident has happened).

Варто зазначити, що в антонімічних парах може сполучатися одразу кілька типів асиметрії. Сполучення типів й підтипів асиметрії є доцільним у медичній термінології англійської мови. Так, у структурній асиметрії можна спостерігати уживання негативного афікса (суфікса чи префікса), що не є формальним маркером заперечення. Структурна асиметрія антонімів може сполучатися також із граматичною асиметрією [1; 2].

Медична термінологія сучасної англійської мови збагачена антонімами. Варто звернути увагу на те, що словниковий склад субмови медицини складає вагомий частину антонімічних пар у різних медичних системах, які можна зустріти у різних текстах медичної галузі (педіатрія, дерматологія, ендокринологія, гастроентерологія, кардіологія, отоларингологія та ін.) Доцільно навести приклади антонімічних пар у субмові медицини англійської мови: anemia «анемія, малокров'я» – polycythemia «збільшена кількість еритроцитів, еритроцитоз»; hypersensitivity «підвищена чутливість, гіперчутливість до медичних засобів» – hyposensitivity «понижена чутливість»; hypertension «гіпертензія» – hypotension «гіпотензія»; hypertensive «той, що підвищує артеріальний тиск» – hypotensive «той, що знижує артеріальний тиск»; hypermature «перезрілий» – hypomature «недозрілий»; hypertonia «гіпертонія, збільшений тонус м'яза» – hypotonia «гіпотонія, знижений тонус м'яза»; hypervitaminosis «гіпервітаміноз» – hypovitaminosis «гіповітаміноз»; hyperalimentation «переїдання, підвищене харчування» – hypoalimentation «неповноцінне харчування»; hyperchromatism «гіперхроматоз (збільшена пігментація)» – hypochromatism «гіпопигментація»; hyperhidrosis «гіпергідроз, збільшена пітливість» – hypohidrosis «знижена пітливість»; hyperthyroidism «гіпертиреоз, гіперфункція щитоподібної залози» – hypothyroidism «гіпотиреоз, гіпофункція щитоподібної залози»; alopecia «алопеція, облісіння» – hirsutism «гірсутизм, надлишкова кількість волосся»; complete phagocytosis «повний, завершений фагоцитоз» – incomplete phagocytosis «неповний, незавершений фагоцитоз»; capacity to resistance «здатність до опору» – incapacity to resistance «нездатність до опору, стійкості»; hypersalivation «гіперсалівація» – hyposalivation «гіпосалівація»; retard «затримка, затримувати (розвиток)» – accelerate «прискорювати»; compatibility «сумісність» – incompatibility «несумісність»; digestion «процес травлення» – indigestion «розлад травлення»; curability «виліковність» – incurability «невиліковність»; undercooling «переохолодження» – overheating «перегрівання»; outpatient «амбулаторний хворий» – inpatient «стаціонарний хворий» [4].

Аналіз антонімії англійської медичної термінології дав змогу зробити наступні висновки: антонімія, як семантична протилежність, визначається за допомогою дефініції термінів, в яких логічно знаходимо сему протилежності, що позначає максимальне заперечення певної ознаки; антонімія в термінології не відрізняється від антонімії в загальноживаній лексичі, тобто ґрунтується на спільних ознаках, а саме на ознаках семантичної поляризації, яка діє в межах семантичного поля; антонімічні відношення у медичній термінології часто виникають між термінами таких тематичних груп як назви захворювань, порушень функцій певних органів чи систем.

Література:

1. Антрушина Г. Б., Афанасьєва О. В., Морозова Н. Н. Лексикологія англійського язика / Г. Б. Антрушина. – М. : Высшая школа, 1999. – 288 с.
2. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 2000. – 368 с.
3. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови / М. І. Мостовий. – Харків : Основа, 1993. – 254 с.
4. Новый англо-український українсько-англійський медичний словник: близько 24 000 термінів / Упоряд. : Н. Р. Мокіна; за ред. Шевченко Л. І., Шматка В. І., Лося В. В. – К. : Арії, 2010. – 480 с.

УДК 81'255

Т. Б. Козак,

Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглянуто деякі аспекти художнього перекладу; проаналізовано основні проблеми художнього перекладу та способи їх подолання перекладачем; визначено основні етапи роботи перекладача.

Ключові слова: художній переклад, перекладач, першоджерело.

В статье рассмотрены некоторые аспекты художественного перевода; проанализированы основные проблемы художественного перевода и способы их преодоления переводчиком; определены основные этапы работы переводчика.

Ключевые слова: художественный перевод, переводчик, подлинник.

The article deals with some aspects of literary translation. The main problems of the literary translation and the ways of their overcoming by the translator are analyzed. The main stages of the translator are identified.

Key words: literary translation, translator, original.

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть спостерігається інтенсивний розвиток у галузі перекладознавства. Це зумовлено, на наш погляд, стрімким розвитком міжнародних зв'язків, глобалізацією соціально-економічних, наукових, культурних процесів, інтеграцією до світового освітнього простору. Як наслідок, відбувається постійний обмін набутою інформацією та культурними надбаннями. Художній переклад є одним із найбільш очевидних проявів міжкультурної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема художнього перекладу стала предметом активних наукових пошуків у світі та Україні. Питанням теорії та практики перекладу присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні дослідники, зокрема: Б. Ажнюк [1], В. Балахтар [2], К. Балахтар [2], Л. Бархударов [3], Л. Білозерська [4], Д. Дюришин [5], Р. Зорівчак [6], Н. Комісаров [7; 8], В. Коптілов [9; 10; 11; 12], Л. Латишев [13], Л. Мкртчян [15], А. Паршин [16], Я. Рецкер [17, 18], Н. Складчикова [20], Е. Титова [21], А. Федоров [22; 23] та інші.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей художнього перекладу та аналізі основних його проблем та способів подолання їх перекладачем.